

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

ПЪРВО ОТДЕЛЕНИЕ

ДЕЛО НИКОЛОВА С/У БЪЛГАРИЯ (№2)

(Жалба № 40896/98)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

30 септември 2004

ВЛЯЗЛО В СИЛА

30/12/2004

Решението става окончателно при наличие на обстоятелствата, упоменати в чл. 44, ал. 2 от Конвенцията. Същото може да е предмет на редакционен преглед.

По делото Николова с/у България (№2),

Европейският съд по правата на човека (Първо отделение), заседаващо в състав:

Г-н К. Л. РОЗАКИС [C.L. ROZAKIS], *Председател*,

Г-н П. ЛОРЕНЗЕН [P. LORENZEN],

Г-жа Ф. ТУЛКЕНС [F. TULKENS],

Г-жа Н. ВАЙЧ [N. VALČ],

Г-жа С. БОТУШАРОВА [S. BOTOUSCHAROVA],

Г-н А. КОВЛЕР [A. KOVLER],

Г-н В. ЗАГРЕБЕЛСКИ [V. ZAGREBELSKY], *съдии*,

и Г-н С. НИЛСЕН [S. NIELSEN], *Секретар на отделението*,

В разпоредително заседание, проведено на 9 септември 2004,

Постанови настоящото решение на посочената по-горе дата:

ПРОИЗВОДСТВО

1. Делото е образувано по жалба (№ 40896/98) срещу Република България, подадена на 12 януари 1998 до Европейската комисия по правата на човека (“Комисията”) на основание предишния член 25 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи (“Конвенцията”) от българската гражданка г-ца Иванка Маркова Николова [Ivanka Markova Nikolova], (“жалбоподателка”), родена през 1943 и живуща в гр. Пловдив. Това е нейната втора жалба. По първата (№ 31195/96) има постановено решение (*Вж. Николова с/у България* [ГО], № 31195/96, ЕКПЧ 1999-II [Nikolova v. Bulgaria [GC], no. 31195/96, ECHR 1999-II]).

2. Жалбоподателката се представлява от г-н М. Екимджиев [M. Ekimdjiev], адвокат от Пловдивската адвокатска колегия. Българското правителство (“Правителството”) се представлява от неговите агенти, г-ца М. Пашева [M. Pasheva] и г-ца М. Димова [M. Dimova] от Министерство на правосъдието. В писмо от 6 декември 2002 жалбоподателят оспорил представителната власт на агентите и поискал от Съда да не взема предвид представените от тях становища от името на Правителството. На 4 септември 2003 Съдът отхвърлил възражението на жалбоподателката.

3. Жалбоподателката твърди, по-специално, че общата продължителност на задържането ѝ под стража и впоследствие на домашния арест била прекомерна, че домашният арест не бил обект на съдебен контрол и че наказателното производство срещу нея не било проведено в разумен срок.

4. Жалбата е внесена в Съда на 1 ноември 1998, когато влиза в сила Протокол № 11 към Конвенцията (член 5, алинея 2 от Протокол № 11).

5. Жалбата е разпределена на Първо отделение на Съда (член 52, алинея 1 от Правилника на Съда). В рамките на това отделение, в съответствие с член 26, алинея 1, е определен състав, който да разгледа делото (член 27, алинея 1 от Конвенцията).

6. С решение от 4 септември 2003 Съдът обявява жалбата за частично допустима.

7. Страните не представят становища по същество.

ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТАВАТА ПО ДЕЛОТО

8. Жалбоподателката е родена през 1943 г. и живее в гр. Пловдив.

A. Наказателното производство срещу жалбоподателката

9. Жалбоподателката работела като касиер-счетоводител в държавно предприятие.

10. Ревизия, извършена в предприятието в началото на 1995, установила касов дефицит (липса) в размер на 1 290 059 стари български лева.

11. През февруари 1995 г. на жалбоподателката било връчено копие от акт за начет, съдържащ заключението на ревизорите, според които, между другото, в периода 1991-1994 тя умишлено направила неверни вписвания в счетоводните книги и по такъв начин присвоила средства на предприятието.

12. На 15 март 1995 Пловдивската окръжна прокуратура образувала наказателно производство срещу жалбоподателката и други трима служители на предприятието. Изглежда жалбоподателката узнала за разследването скоро след неговото започване. Делото било изпратено за разследване на Пловдивската следствена служба. Прокурорът по делото посочил редица конкретни факти, които следователят да установи, и наредил следствието да приключи в срок от шестдесет дни.

13. На 10 август 1995 Окръжната прокуратура, отбелязвайки, че до момента не били извършени никакви следствени действия, въпреки указанията ѝ от 15 март 1995, наредила на следователя незабавно да започне работа по случая и да приключи разследването в срок от шестдесет дни.

14. През следващите месеци жалбоподателката била разпитана няколко пъти. Разследващите органи разпитали също така редица свидетели и събрали писмени и други доказателства.

15. На 24 октомври 1995 срещу жалбоподателката било повдигнато обвинение по член 203, алинея 1, във връзка с членове 202, алинея 1 и 201 от Наказателния кодекс (НК), за длъжностно присвояване в особено големи размери, представляващо особено тежък случай, за улесняването на което били извършени и други престъпления (съставяне на официални документи, удостоверяващи неверни обстоятелства, и злоупотреба със служебно положение), за които по закон не се предвижда по-тежко наказание.

16. На 6 ноември 1995 Окръжната следствена служба поискала от Окръжната прокуратура да удължи със шестдесет дни срока за приключване на разследването. На 14 ноември 1995 Окръжната прокуратура уважила искането.

17. На 11 януари 1996 Окръжната следствена служба поискала от Главна прокуратура да удължи с още шестдесет дни срока за приключване на разследването. Тя изтъкнала, че всички свидетели вече били разпитани и били иззети огромно количество счетоводни и други документи, свързани със престъпната дейност на жалбоподателката, осъществявана в течение на три години. Във връзка с някои от тези документи била изготвена графологична експертиза. Изготвяла се и счетоводна експертиза, която обаче нямало да бъде представена в срока, определен за приключване на разследването, тъй като изисквала обработка на множество счетоводни документи. На 18 януари 1996 Главна прокуратура уважила искането.

18. На 25 юни 1996 следователят изменил обвинението срещу жалбоподателката и я уведомил за това.

19. На 2 юли 1996 следователят позволил на жалбоподателката и нейния адвокат да се запознаят с материалите по делото.

20. Няколко дни по-късно следователят приключил работата си и изпратил делото на Окръжната прокуратура с мнение за предаване на жалбоподателката на съд.

21. На 27 ноември 1997 Окръжната прокуратура установила, че видно от събраните до момента доказателства присвояването на средства, в което била обвинена жалбоподателката и друга обвиняема, не представлявало особено тежък случай. Освен това, междувременно тя била възстановила част от сумите. Ето защо, решила, че от обвинението срещу жалбоподателката следвало да отпаднат квалифициращите признаци “особено големи размери” и “особено тежък случай” (член 202 от НК). Доколкото това престъпление било подсъдно на районния съд, изпратила делото на Районната прокуратура.

22. На 30 март 1998 Районната прокуратура прекратила наказателното производство срещу две от обвиняемите, тъй като установила, че престъпленията, в които били обвинени, представлявали маловажен случай, което позволявало освобождаване от наказателна отговорност с налагане на административно наказание. Тя решила да продължи производството срещу жалбоподателката и останалите четирима обвиняеми.

23. На 1 януари 2000 влезли в сила изменения на Наказателно-процесуалния кодекс ("НПК"), които предвиждали, *между другото*, че наказателното производство може да бъде прекратено преди приключване на съдебното следствие със споразумение между прокуратурата и защитата.

24. На 7 януари 2000 Районната прокуратура внесла обвинителен акт срещу жалбоподателката.

25. На 25 януари 2000 прокуратурата и жалбоподателката сключили споразумение, в което жалбоподателката се признала за виновна и била осъдена на наказание лишаване от свобода в размер на три години, чието изпълнение било отложено за срок от пет години, и на лишаване от право да заема материално-отчетна длъжност за период от пет години.

26. На 2 февруари 2000 Районният съд одобрил споразумението и производството било прекратено.

Б. Задържането под стража на жалбоподателката и изменението на тази мярка за неотклонение в домашен арест

27. На 24 октомври 1995 г. жалбоподателката била арестувана и задържана под стража. Като основание за нейното задържане, следователят изтъкнал тежестта на повдигнатото срещу нея обвинение.

28. На 6 ноември 1995 г. жалбоподателката обжалвала наложената ѝ мярка за неотклонение пред Окръжната прокуратура. Тя посочила, че през шестте месеца от узнаването на повдигнатото срещу нея обвинение не се била опитала да се укрие или да затрудни разследването; че вече не работела като касиер или счетоводител и следователно не би могла да извърши други престъпления и че била претърпяла гинекологична операция, от която все още не се била напълно възстановила.

29. На 9 ноември 1995 Окръжната прокуратура потвърдила постановлението за задържане под стража на жалбоподателката. Прокурорът приел, че жалбоподателката била обвинена в тежко престъпление, наказуемо с лишаване от свобода повече от десет години и че "следователно задържането под стража е законосъобразно: основава се на императивната разпоредба на член 152, алинея 1 от Наказателно-процесуалния кодекс (НПК)". По-нататък посочил, че

въпросът за прилагането на член 152, алинея 2 от НПК следва да се прецени от следователя и наблюдаващия прокурор. В случая с жалбоподателката следователят и наблюдаващият прокурор не приложили член 152, алинея 2 от НПК "с оглед настоящия етап от производството". Следователно задържането на жалбоподателката било законосъобразно. С решение от 15 декември 1995 Главна прокуратура отхвърлила подадената срещу това постановление жалба на жалбоподателката.

30. Последвала нова жалба срещу задържането ѝ под стража, която била отхвърлена от Главната прокуратура на 12 януари 1996.

31. На 18 януари 1996 Главна прокуратура потвърдила служебно задържането на жалбоподателката.

32. Междувременно, на 14 ноември 1995, жалбоподателката подала жалба до Окръжния съд срещу взетата по отношение на нея мярка за неотклонение "задържане под стража". В писменото си изложение до съда адвокатът на жалбоподателката, между другото, посочил, че задържането ѝ се основавало единствено на тежестта на обвинението срещу нея, докато други важни фактори били пренебрегнати. Така например, жалбоподателката имала постоянен адрес, където живеела със съпруга си и двете си дъщери. Освен това жалбоподателката била запозната с повдигнатите срещу нея обвинения повече от шест месеца преди задържането ѝ под стража, но не била направила никакъв опит да избегне или затрудни разследването. Нещо повече, доказателствата срещу жалбоподателката били разколебани, след като се установило, че шест други лица имали ключове от канцеларията на касата. Прокурорът сляпо следвал заключенията на ревизорите, които уличили жалбоподателката единственото поради факта, че била материално-отговорното лице. Нищо обаче не показвало, че жалбоподателката е автора на неверните вписвания в счетоводните книги. Адвокатът на жалбоподателката изтъкнал също така нейното здравословно състояние, като приложил медицински удостоверения.

33. На 11 декември 1995 съдът оставил жалбата без уважение. Съдът, *между другото*, посочил:

"Обвинението срещу жалбоподателката е за тежко престъпление по смисъла на член 93, точка 7 от НК, тоест за престъпление по член 203 от НК, за което е предвидено наказание лишаване от свобода десет или повече години. В тази връзка съществува изискване, съгласно член 152, алинея 1 от НПК, да се определи мярка за неотклонение "задържане под стража".

... Медицинските удостоверения, представени от жалбоподателката отразяват здравословното ѝ състояние през един минал период от време. Информация относно сегашното състояние на здравето ѝ не е била представена. Следователно понастоящем не съществуват обстоятелства, които да налагат изменение на взетата по отношение на жалбоподателката мярка за неотклонение "задържане под стража". Ето защо жалбата е неоснователна и следва да бъде оставена без уважение."

34. На 11 януари 1996 адвокатът на жалбоподателката поискал от следователя по делото да нареди медицински преглед на жалбоподателката, който да установи дали условията в ареста са опасни за нейното здраве. На 19 януари 1996, по нареждане на следователя, жалбоподателката била прегледана от трима лекари-експерти. В заключение от същата дата експертите посочили, че проблемите, свързани с хирургическата операция, на която жалбоподателката била подложена преди повече от година (през 1994), не влияят върху състоянието ѝ и че тя може да остане задържана под стража.

35. На 5 февруари 1996 жалбоподателката била преместена по спешност в болница заради болки в жлъчния мехур. Била оперирана. На същия ден адвокатът подал молба за освобождаването ѝ до Окръжната прокуратура поради влошено здравословно състояние. Освен това, той посочил, че не съществува опасност жалбоподателката да се укрие, да пречатства разследването или да извърши престъпление, тъй като била запозната с обвиненията срещу нея шест месеца преди задържането ѝ, но не се била опитала да извърши никое от тези действия.

36. На 6 Февруари 1996 Окръжната прокуратура поискала от Окръжната следствена служба да даде становище по молбата на жалбоподателката за освобождаване. По-специално, от следствената служба било поискано да разгледа въпроса дали оставането на жалбоподателката в ареста е обосновано предвид претърпяната от нея операция. На 13 февруари 1996 Окръжната прокуратура указала на Окръжната следствена служба да назначи експертиза по този въпрос. На 15 февруари 1996 била определена група медицински експерти, които да прегледат жалбоподателката. Експертите установили, че жалбоподателката се нуждаела от възстановяване, което било несъвместимо с условията в ареста.

37. След това заключение, на 19 февруари 1996, Окръжната прокуратура отменила задържането на жалбоподателката поради лошото ѝ здравословно състояние, преценено като несъвместимо с условията в ареста. Освен това тя установила, че здравето на жалбоподателката не ѝ позволява да се укрие, да пречатства разследването или да извърши престъпление. Още повече, че разследването било почти приключило.

38. На същия ден жалбоподателката била освободена от ареста и поставена под домашен арест.

39. На неупомената по-късна дата жалбоподателката подала до Окръжната прокуратура молба за освобождаване. Молбата била отхвърлена на 14 март 1996. Окръжната прокуратура приела, че задържането под стража на жалбоподателката било заменено с домашен арест, тъй като се установило, че нейното здраве не било

съвместимо с условията в ареста и че то изключвало опасността от укриване или извършване на друго престъпление. За разлика от задържането под стража, домашният арест бил съвместим със здравословното състояние на жалбоподателката, тъй като така тя можела да получава медицински прегледи и лечение. Жалбоподателката не поискала разрешение да напуска дома си за определени периоди от време във връзка с лечението ѝ. Ето защо освобождаването ѝ не било необходимо.

40. По-късно, през март 1996, жалбоподателката обжалвала мярката за неотклонение “домашен арест” пред Главна прокуратура. Тя твърдяла, че не съществува опасност да се укрие или да извърши друго престъпление. Позовала се и на влошеното си здраве. С постановление от 5 април 1996 Главна прокуратура отхвърлила жалбата, очевидно без да изложи никакви конкретни съображения.

41. На 25 юни 1996 следователят потвърдил служебно мярката за неотклонение “домашен арест”, без да се мотивира.

42. На 27 ноември 1997 Окръжната прокуратура потвърдила служебно домашния арест на жалбоподателката, без да излага каквито и да било съображения.

43. На 30 март 1998 Районната прокуратура потвърдила служебно домашния арест на жалбоподателката, без да се мотивира.

44. На 7 април 1998 адвокатът на жалбоподателката обжалвал пред Окръжната прокуратура постановлението на Районната прокуратура за потвърждаване на домашния арест. Той изтъкнал, че същият продължил повече от две години и че липсвали данни за опасност жалбоподателката да се укрие или извърши друго престъпление. Освен това, всички относими доказателства вече били събрани.

45. На 16 април 1998, изглежда преди изпращане на жалбата до Окръжната прокуратура, Районната прокуратура преразгледала въпроса и изменила мярката за неотклонение в гаранция. Тя посочила, че разследващите органи два пъти били изпращали делото на прокуратурата и всеки път същото било връщано за допълнително разследване. Към онзи момент делото било в следствието и нямало данни за скорошното му изпращане в Районната прокуратура. Понататъшния престой под домашен арест би се превърнал в чиста репресия, доколкото всички относими доказателства вече били събрани и не съществувала опасност жалбоподателката да осуети разследването. Тя добавила също така, че подадените в началото на 1996 молби за освобождаване очевидно били отхвърлени, тъй като към онзи момент не бил изминал дълъг период от време от задържането на жалбоподателката.

II. ПРИЛОЖИМО ВЪТРЕШНО ПРАВО И СЪДЕБНА ПРАКТИКА

А. Престъплението, в което била обвинена жалбоподателката

46. Член 203, алинея 1 от НК, във връзка с членове 202, алинея 1 (1) и 201, предвижда, че за длъжностно присвояване в особено големи размери, представляващо особено тежък случай, ако за улесняването му е извършено и друго престъпление, за което по закон не се предвижда по-тежко наказание; наказанието е лишаване от свобода от десет до тридесет години.

47. Съгласно член 202, алинея 1 (1) от НК, във връзка с член 201, за длъжностно присвояване наказанието е лишаване от свобода от една до десет години, ако за улесняването му е извършено и друго престъпление, за което по закон не се предвижда по-тежко наказание.

Б. Арестуване и задържане под стража

48. Законите предпоставки за налагане на мярката за неотклонение “задържане под стража” се съдържат в член 152 от НПК, който към процесния момент гласи, в приложимата си част, следното:

“1. Мярка за неотклонение задържане под стража се взема за тежки умишлени престъпления.

2. В случаите на ал. 1 мярката за неотклонение “задържане под стража” може да не се вземе, ако няма опасност обвиняемият да се укрие, да осуети разкриването на обективната истина или да извърши друго престъпление.

...”

49. “Тежко престъпление” съгласно член 93, точка 7 от НК е това, за което по закона е предвидено наказание лишаване от свобода повече от пет години.

50. Според съдебната практика на Върховния съд към процесния момент (понастоящем поне отчасти остаряла в резултат на измененията, влезли в сила от 1 януари 2000), член 152, алинея 1 предвиждал задържане под стража на лице, обвинено в извършване на тежко умишлено престъпление. Изключение от това правило било възможно единствено, в съответствие с член 152, алинея 2, когато опасността обвиняемият да се укрие или да извърши друго престъпление била изключена по несъмнен и обективен начин, например, поради тежко заболяване на задържания, напреднала възраст или изолиране от обществото на друго основание, като например изтърпяване на наказание лишаване от свобода (опред. № 1 от 4 май 1992 г. по н.д. № 1/92 г. на ВС I н.о.; опред. № 48 от 2

октомври 1995 г. по н.д. № 583/95 г. на ВС I н.о.; опред. № 78 от 6 ноември 1995 г. по н.д. 768/95 г.).

В. Домашен арест

51. Съгласно член 146 от НПК, за да се осигури явяването на обвиняемия по дело от общ характер пред компетентния орган, спрямо него се взема мярка за неотклонение. Една от мерките за неотклонение, наред със задържането под стража, е домашният арест.

52. Член 147 от НПК, действащ към процесния момент, предвижда, че мерките за неотклонение се вземат с цел да се попречи на обвиняемия да се укрие, да извърши престъпление или да осуети привеждането в изпълнение на влязлата в сила присъда. При определяне на мярката за неотклонение компетентният орган взема предвид степента на обществената опасност на престъплението, доказателствата срещу обвиняемия, здравословното състояние, семейното положение, професията, възрастта и др. (член 147, алинея 2).

53. Член 151 от НПК, в редакцията му към процесния момент, определял домашния арест по следния начин:

“Домашният арест се състои в забрана обвиняемият да напуска жилището си без разрешение на съответния орган.”

54. В своето Тълкувателно решение № 10/1992 (реш. № 10 от 27 юли 1992 г. по конституционно дело № 13 от 1992 г., обн., ДВ брой 63 от 4 август 1992 г.) Конституционният съд приел следното:

“... Мярката за неотклонение "домашен арест" е също форма за задържане и посегателство върху неприкосновеността.”

55. Към процесния момент НПК не предвиждал възможност за съдебен контрол върху домашния арест. Следователно единствената възможност на поставеното под домашен арест лице била да иска освобождаване от прокурора. Ако прокурорът откажел да освободи лицето под домашен арест, последното имало право да обжалва пред горестоящия прокурор (членове 181 и 182 от НПК).

56. НПК бил променен, като измененията влезли в сила от 1 януари 2000, и понастоящем предвижда, в новата алинея 2 на член 151, право на първоначален и последващ съдебен контрол върху мярката за неотклонение “домашен арест”.

ПРАВОТО

I. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 5, АЛИНЕЯ 3 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

57. Жалбоподателката твърди, че задържането ѝ под стража и последващият домашен арест били необосновани и прекалено продължителни.

Съдът счита, че това оплакване попада в обхвата на член 5, алинея 3 от Конвенцията, който в приложимата си част гласи следното:

“Всяко лице, арестувано или лишено от свобода в съответствие с разпоредбите на т. 1 (с) на този член ... има право на гледане на неговото дело в разумен срок или на освобождаване преди гледането на неговото дело в съда. ...”

58. Жалбоподателката твърди, че към момента на ареста си имала постоянен адрес, работа и семейство. Липсвали данни, че може да се укрие или извърши друго престъпление и поради това властите нямали никакви основания да я задържат под стража. Освен това, по-късно, когато била поставена под домашен арест, влошаването на нейното здраве и последвалата хоспитализация направили невъзможно укриването или извършването на престъпление. Следователно не били налице относими и достатъчни основания за лишаването ѝ от свобода от властите. На последно място, жалбоподателката твърдяла, че държавните органи не са действали с необходимото усърдие при разглеждане на образуваното срещу нея наказателно дело. Поспециално, между юли 1996 и ноември 1997 Окръжната прокуратура не извършила нито едно процесуално-следствено действие, а в периода ноември 1997 - март 1998 Районната прокуратура не предприела никакви мерки.

59. Правителството поддържа, че лишаването от свобода на жалбоподателката не било в нарушение на член 5, алинея 3 от Конвенцията. Задържането ѝ под стража се основавало на член 152 от НПК, съгласно който същото било задължително в случаи като нейния. Освен това не били надхвърлени сроковете, предвидени във вътрешното законодателство за задържането под стража. Що се отнася до домашния арест на жалбоподателката, вътрешното право не поставя ограничение на неговата продължителност. Независимо от това, периодът на домашния арест на жалбоподателката отговарял на здравословното ѝ състояние и хода на наказателното производство срещу нея.

60. Съдът отбелязва, че жалбоподателката била арестувана на 24 октомври 1995. Мярката за неотклонение “задържане под стража” била изменена в домашен арест на 19 февруари 1996. На 16 април 1998 жалбоподателката била освободена под гаранция (*Вж.* абзаци 27, 38 и

45 по-горе). Няма съмнение, че домашният арест на жалбоподателката представлявал лишаване от свобода по смисъла на член 5 (Вж. абзац 53 по-горе и *N.C. c/y Италия*, №. 24952/94, абзац 33, 11 януари 2001 [*N.C. v. Italy*, no. 24952/94, § 33, 11 January 2001]). Следователно относимият период е две години, пет месеца и двадесет и три дни.

61. Съществуването на обосновано съмнение, че задържаното лице е извършило престъпление е условие *sine qua non* за законността на продължаване на задържането, но след определен период от време не е достатъчно. В такива случаи Съдът трябва да установи дали останалите основания, изложени от съдебните органи, продължават да обосновават лишаването от свобода. Когато тези основания са “относими” и “достатъчни”, Съдът трябва също така да се увери дали компетентните национални органи са проявили “особено усърдие” при провеждане на производството (Вж. *Лабита c/y Италия* [ГО], № 26772/95, абзац 152-53, ЕКПЧ 2000-IV [*Labita v. Italy* [GC], no. 26772/95, §§ 152-53, ECHR 2000-IV]).

62. Съдът не вижда причина да се съмнява, че задържането под стража и последващият домашен арест на жалбоподателката са се основавали на обосновано съмнение, че е извършила престъпление. Жалбоподателката била задържана по подозрение в присвояване на средства от държавното предприятие, в което работела.

63. Що се отнася до основанията за продължаване на задържането, Съдът отбелязва, че по делото *Илийков c/y България* (№ 33977/97, 26 юли 2001), е приел, че през въпросния период властите са приложили закон и практика, според които е имало презумпция за необходимост от задържане в случаите, когато предвиденото наказание надхвърля определена степен на строгост. Презумпцията била оборима единствено в твърде изключителни случаи когато дори хипотетична възможност за укриване, извършване на друго престъпление или укриване на доказателства била изключена поради тежко заболяване или други изключителни фактори. Освен това в тежест на задържаното лице било да докаже съществуването на такива изключителни обстоятелства, като в противен случай то следвало да остане в ареста през целия срок на производството. Горепосочените принципи били основани на член 152, алинеи 1 и 2 от НПК, в редакцията им към онзи момент, и практиката на Върховния съд на този етап.

64. Към момента на задържането на жалбоподателката тези разпоредби все още били действащи, а въпросната практика - константна.

65. Независимо от това Съдът трябва да прецени дали тези разпоредби и практика, които очевидно противоречат на член 5, алинея 3 от Конвенцията (Вж. *Илийков*, цитирано по-горе, абзац 84-87), са били действително приложени в настоящия случай по време на задържането на жалбоподателката.

66. В тази връзка, Съдът отбелязва, че в решението си от 9 ноември 1995 Окръжната прокуратура изрично се е позовала на правилото на член 152, алинея 1 от НКР (*Вж.* абзац 29 по-горе). По същия начин постъпил и окръжният съд в решението си от 11 декември 1995 (*Вж.* абзац 33 по-горе). На последно място, необходимо е да се отбележи, че в крайна сметка изменението на задържането под стража в домашен арест не се дължало на установяване липса на относими и достатъчни основания за оставането в ареста, а главно на заключението, че задържането под стража било несъвместимо със здравословното състояние на жалбоподателката (*Вж.* абзац 37 по-горе).

67. Остава въпросът дали това гледище на властите се е запазило по време на домашния арест на жалбоподателката. Съдът отбелязва, че приложимият текст, а именно член 147 от НПК, не съдържал общо правило, подобно на това в член 152, алинеи 1 и 2 (*Вж.* абзац 52 по-горе). В настоящия случай въпросът не е дали законът е съвместим с изискванията на член 5, алинея 3 от Конвенцията, а дали държавните органи са изложили относими и достатъчни основания за потвърждаване на лишаването от свобода на жалбоподателката. В тази връзка, Съдът отбелязва, че през март 1996, когато жалбоподателката поискала освобождаване, компетентният прокурор признал, че не съществувала опасност от укриване или извършване на престъпление, но въпреки това отхвърлил молбата ѝ за освобождаване (*Вж.* абзац 39 по-горе). Така, през юни 1996, ноември 1997 и март 1998 домашният арест на жалбоподателката бил служебно потвърден от властите, очевидно без излагане на каквито и да било мотиви (*Вж.* абзаци 41-43 по-горе). Поради това изглежда са липсвали относими и достатъчни основания за продължаване на домашния арест на жалбоподателката.

68. Ето защо Съдът намира, че властите не са обосנוвали лишаването от свобода на жалбоподателката за периода от две години и близо шест месеца.

69. Освен това, очевидно държавните органи не са действали с необходимото старание във връзка с образуваното срещу жалбоподателката наказателно производство. Макар в периода между октомври 1995 и юли 1996 да не били настъпили значителни забавяния, изглежда от юли 1996 до ноември 1997 делото просто стояло в Окръжната прокуратура, а след това до март 1998 – в Районната прокуратура (*Вж.* абзаци 20-22 по-горе).

70. Ето защо Съдът намира, че е налице нарушение на правото на жалбоподателката по член 5, алинея 3 от Конвенцията на гледане на делото ѝ в разумен срок или освобождаване пред това.

II. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 5, АЛИНЕЯ 4 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

71. Жалбоподателката твърди, че в нарушение на член 5, алинея 4 от Конвенцията, не е имала възможност да обжалва взетата спрямо нея мярка за неотклонение “домашен арест”.

Член 5, алинея 4 от Конвенцията гласи следното:

“Всяко арестувано или лишено от свобода лице има право да обжалва законността на неговото задържане в съда, който е задължен в кратък срок да се произнесе; в случай, че задържането е неправомерно, съдът е длъжен да нареди незабавното освобождаване на задържаното лице.”

72. Жалбоподателката поддържа, че твърдяното нарушение на член 5, алинея 4 от Конвенцията произтича от липсата на процесуална възможност за съдебен контрол върху домашния й арест. Домашният арест също представлява лишаване от свобода по смисъла на член 5 от Конвенцията, поради което тя следвало да има достъп до процедурата “habeas corpus”.

73. Правителството твърди, че домашният арест на жалбоподателката бил постановен от прокурор, който към процесния момент бил “компетентният съгласно закона орган” по смисъла на член 5, алинея 1 от Конвенцията. Преди измененията на НПК домашният арест е бил контролиран от органите на прокуратурата. От 1 януари 2000 той е обект на съдебен надзор.

74. Съдът отбелязва, че не се оспорва, че домашният арест на жалбоподателката представлявал лишаване от свобода по смисъла на член 5, алинея 4 (*Вж.* абзац 53 по-горе и *Н.С. с/у Италия*, № 24952/94, абзац 33, 11 януари 2001). Следователно жалбоподателката е имала право на съдържащите се в тази разпоредба гаранции.

75. Съдът напомня, че правното средство за защита съгласно член 5, алинея 4 трябва да има съдебен характер, което предполага засегнатото лице да има достъп до съд и възможност да бъде изслушано лично или, ако е необходимо, чрез някаква форма на представителство, без което няма да са му предоставени основните процесуални гаранции, приложими в случаи на лишаване от свобода. (*Вж.* *Винтерверп с/у Холандия*, решение от 24 октомври 1979, Поредица А № 33, стр. 24, абзац 60 [*Winterwerp v. the Netherlands*, judgment of 24 October 1979, Series A no. 33, p. 24, § 60]). По-нататък Съдът отбелязва, че съществуването на правно средство защита трябва да е достатъчно сигурно, не само на теория, но и на практика, иначе то би било лишено от достъпността и ефективността, необходими за целите на член 5, алинея 4 (*Вж.* *Сакик и други с/у Турция*, решение от 26 ноември 1997, *Сборник с решения* 1997-VII, стр. 2625, пар 53 [*Sakik and Others v. Turkey*, judgment of 26 November 1997, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-VII, p. 2625, § 53] и *Кадем с/у Малта*, № 55263/00, абзац 41, 9 януари 2003 [*Kadem v. Malta*, no. 55263/00, § 41, 9 January 2003]).

76. Съдът посочва, че към процесния момент българският НПК не предвиждал съдебно обжалване на домашния арест (*Вж.* абзац 55 по-горе) и че никоя друга разпоредба на вътрешното законодателство не уреждала процедура, чрез която лицата да сезират съда във връзка със законосъобразността на поставянето им под домашен арест. Понататък Съдът отбелязва признанието на Правителството, че до 1 януари 2000 домашният арест бил контролиран от органите на прокуратурата и че обжалването на тази мярка за неотклонение пред съд било въведено едва на тази дата (*Вж.* абзац 73 по-горе).

77. Ето защо Съдът приема, че е налице нарушение на член 5, алинея 4 от Конвенцията, тъй като жалбоподателката не разполагала с възможност да сезира съда относно законността на домашния ѝ арест.

III. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 6, АЛИНЕЯ 1 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

78. Жалбоподателката се оплаква на основание член 6, алинея 1 от Конвенцията от продължителността на образуваното срещу нея наказателно производство.

В приложимата си част член 6, алинея 1 от Конвенцията гласи следното:

“Всяко лице ... при наличието на каквото и да е наказателно обвинение срещу него има право на ... гледане на неговото дело в разумен срок от ... съд ...”

А. Относим период

79. През февруари 1995 жалбоподателката била официално уведомена, че е заподозряна в извършване на престъпление (*Вж.* абзац 11 по-горе). Производството приключило на 2 февруари 2000, когато Районният съд одобрил споразумението за прекратяване на делото между жалбоподателката и прокуратурата (*Вж.* абзац 26 по-горе). Следователно относимият период е приблизително пет години и то без приключил инстанционен преглед.

Б. Разумност на продължителността на производството

80. Съдът следва да прецени дали продължителността на производството е разумна с оглед обстоятелствата по делото и предвид критериите, залегнали в съдебната му практика, и по-специално сложността на делото и поведението на жалбоподателката и съответните държавни органи. На последно място следва да се вземе предвид и значението на делото за жалбоподателката (*Вж. Портингтън с/у Гърция*, решение от 23 септември 1998, *Сборник с*

решения 1998-VI, р. 2630, § 21 [*Portington v. Greece*, judgment of 23 September 1998, *Reports* 1998-VI, р. 2630, § 21] и *Кудла с/у Полша* [ГО], № 30210/96, абзац 124, ЕКПЧ 2000-XI [*Kudla v. Poland* [GC], no. 30210/96, § 124, ECHR 2000-XI]).

1. Сложност на делото

81. Жалбоподателката признава, че делото съдържало огромен брой писмени доказателства, но не счита същото за толкова сложно, колкото се опитва да го представи Правителството. В действителност, първоначално производството било водено срещу четирима обвиняеми, но през 1998 обвиненията срещу двама от тях отпаднали, като прокуратурата продължила разследването единствено по отношение на жалбоподателката и още един обвиняем.

82. Правителството твърди, че производството било сложно. То се отнасяло до усложнена престъпна дейност и изисквало събиране на голям доказателствен материал и повдигане на обвинения срещу няколко лица.

83. Съдът счита, че делото се характеризира с известна фактическа сложност, доколкото обвиняемите били четирима, а усложнената престъпна дейност била извършвана в течение на три години при условията на продължавано престъпление (*Вж.* абзаци 11 и 12 по-горе). Той отбелязва обаче, че наказателното преследване срещу двама от обвиняемите било прекратено на 30 март 1998 (*Вж.* абзац 22 по-горе), което без съмнение улеснило задачата на разследващите органи. Във всеки случай, сложността на делото не може сама по себе си да обясни продължителността на производството.

2. Поведение на жалбоподателката

84. Жалбоподателката не излага становище относно поведението си.

85. Правителството не твърди, че забавяния са настъпили по вина на жалбоподателката.

86. Съдът не намира, че с поведението си жалбоподателката е допринесла за продължителността на производството.

3. Поведение на властите

87. Жалбоподателката оспорва твърдението на Правителството, че единствената причина за забавянето между юни 1996 и януари 2000 било желанието на прокуратурата да изчака реформата на НПК, въвеждаща споразумението за прекратяване на наказателно дело. Тя твърди, че през този период прокуратурата не била работила по делото, сравнявайки го с бързото приключване на следствието (15 март 1995 – 25 юни 1996). Според нея липсвало логично обяснение за тези

три изгубени години. Жалбоподателката също така се позовава на аргументите си относно продължителността на лишаването ѝ от свобода.

88. Правителството счита, че разследването било приключено в сроковете съгласно националното законодателство. Впоследствие прокуратурата забавила внясането на обвинителния акт срещу жалбоподателката, като депозирала същия в съда след 1 януари 2000, за да ѝ даде възможност да се възползва от нововъведената процедура за сключване на споразумение. Що се отнася до производството пред Районния съд, то не установява наличие на забавяния.

89. Съдът установява период на бездействие между 15 март и 10 август 1995, когато, въпреки указанията на прокурора, следователят не предприел никакви следствени действия (*Вж.* абзац 13 по-горе). В периода между август 1995 и юли 1996 производството изглежда се развивало бързо (*Вж.* абзаци 14-19 по-горе). От юли 1996 до ноември 1997 обаче делото просто престоявало в Окръжната прокуратура (*Вж.* абзаци 20 и 21 по-горе), а от ноември 1997 до януари 2000 – в Районната прокуратура, което довело до необосновано забавяне от три години и половина, като през този период било извършено едно единствено процесуално действие: през март 1998 наказателното производство по отношение на двама от обвиняемите било прекратено (*Вж.* абзаци 22-24 по-горе).

4. Заключение

90. В светлината на критериите, възприети в съдебната му практика, и имайки предвид настъпилите по вина на властите забавяния, Съдът намира, че продължителността на наказателното производство срещу жалбоподателката не отговаря на изискването за разумен срок съгласно член 6, алинея 1 от Конвенцията.

Следователно е налице нарушение на тази разпоредба.

IV. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

91. Член 41 от Конвенцията гласи следното:

“Ако съдът установи, че е имало нарушение на конвенцията или на протоколите към нея и ако вътрешното право на високодоговарящата страна допуска само частично обезщетение за последиците от това нарушение, съдът присъжда, ако това е необходимо, справедливо удовлетворение на потърпевшата страна.”

A. Вреди

91. Жалбоподателката претендира 12 800 евро (“EUR”) като обезщетение за неимуществени вреди. Тя излага подробни твърдения

във връзка с всяко конкретно нарушение на Конвенцията, подчертавайки тежестта на случая и позовавайки се на някои от решенията на Съда. Освен това тя претендира допълнително сума от 507 евро като обезщетение за имуществени вреди, представляващи пропуснати ползи, изчислени на основата на минималното трудово възнаграждение в България по време на престоя ѝ под домашен арест.

92. Препращайки към определени решения на Съда по предходни подобни дела срещу България, Правителството твърди, че претенцията за неимуществени вреди е прекомерна, най-вече с оглед стандарта на живот в България. Освен това то поддържа, че искът за имуществени вреди бил неоснователен, предвид възможността на жалбоподателката да работи в дома си по време на домашния арест и липсата на данни за встъпване в трудово правоотношение след освобождаването под гаранция.

93. По отношение на иска за имуществени вреди, Съдът счита, че съществува известна причинно-следствена връзка между установеното нарушение на член 5, алинея 3 от Конвенцията и претендираното от жалбоподателката обезщетение за пропуснати ползи, изразяващи се в неполучавани трудови възнаграждения (*Вж. Чески с/у Република Чехия*, № 33644/96, абзац 91, 6 юни 2000 [*Ceský v. the Czech Republic*, no. 33644/96, § 91, 6 June 2000]). Относно претенцията за неимуществени вреди, според Съда е уместно да се приеме, че жалбоподателката е претърпяла страдание и тревога поради необоснования срок на задържането ѝ под стража и впоследствие на домашния арест, липсата на възможност да обжалва по съдебен ред мярката за неотклонение “домашен арест” и продължителността на образуването срещу нея наказателно производство. Имайки предвид всички обстоятелства по делото и решавайки по справедливост, Съдът присъжда на жалбоподателката сума в размер на 4 000 евро като обезщетение за неимуществени вреди.

Б. Съдебни разноски

94. Жалбоподателката претендира 2 725 евро за 54 часа и 30 минути работа на адвокат във връзка с производството пред Страсбург, при възнаграждение на час от 50 евро. Тя претендира допълнителна сума от 381 евро за преводачески (превод на 51 страници), копирни, пощенски и режийни разноски. Жалбоподателката представя договор за правна помощ между нея и адвоката ѝ, график за изработени часове и пощенски разписки. Тя моли присъдените от Съда суми за съдебни разходи да бъдат платени пряко на процесуалния ѝ представител, г-н М. Екимджиев.

95. Правителството посочва, че: (а) претенцията за разходи за преводачески услуги не била подкрепена с документи; (б)

претендиращият брой часове бил прекомерен, доколкото за положения от адвоката труд е била необходима една трета от това време, особено ако се има предвид факта, че това била втората жалба на жалбоподателката пред Съда и че по двете жалби била представлявана от същия адвокат, при наличие на съществено припокриване на фактите по двете производства; и (в) възнаграждение от 50 евро на час било прекомерно.

96. Съдът отбелязва че жалбоподателката е представила договор за правна помощ и график за изработени от адвоката ѝ часове във връзка с делото и че е поискала съдебните разноски да бъдат платени пряко на нейния адвокат, г-н М. Екимджиев.

97. Съдът не намира, че претендиращият брой часове или възнаграждението на час са прекомерни. Той счита обаче, че е необходимо намаление с оглед обстоятелството, че някои от оплакванията на жалбоподателката са били обявени за недопустими (Вж. абзац 6 по-горе). По-нататък Съдът намира, че същият адвокат е представлявал жалбоподателката както по предходното ѝ дело (Вж. *Николова*, цитирано по-горе, абзац 7), така и по настоящото, като е налице припокриване на фактите по двете дела. Това налага допълнително намаляване на сумата. На последно място, Съдът отбелязва, че претенцията за разходи за преводачески услуги не била подкрепена от съответни документи.

98. Имайки предвид всички релевантни фактори и приспадайки сума от 685 евро, получени като правна помощ от Съвета на Европа, Съдът присъжда сума в размер на 1 800 евро като съдебни разноски, платими пряко на процесуалния представител на жалбоподателката, г-н М. Екимджиев.

В. Лихва за забава

100. Съдът счита за уместно лихвата за забава да се изчислява на основата на пределната ставка по заеми на Европейската централна банка, към която се добавят три процента.

ПО ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ, СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО

1. *Приема*, че е налице нарушение на член 5, алинея 3 от Конвенцията;
2. *Приема*, че е налице нарушение на член 5, алинея 4 от Конвенцията;
3. *Приема*, че е налице нарушение на член 6, алинея 1 от Конвенцията;

4. *Приема,*

а) че държавата-ответник следва да заплати на жалбоподателя, в срок от три месеца от влизането в сила на решението съгласно член 44, алинея 2 от Конвенцията, следните суми, като легова равностойност по курса, приложим в деня на плащането:

(i) 4 000 EUR (четири хиляди евро) като обезщетение за неимуществени вреди, платими на самата жалбоподателка;

(ii) 1 800 EUR (хиляда и осемстотин евро) като обезщетение за съдебни разноси, платими пряко на процесуалния представител на жалбоподателя г-н М. Екимджиев;

(iii) евентуалните данъци и такси върху посочената по-горе;

(б) че от изтичането на упоменатия по-горе тримесечен срок до плащането се дължи проста лихва върху горепосочените суми в размер на пределната ставка по заеми на Европейската централна банка през срока на неизпълнение, увеличена с три процента;

5. *Отхвърля* остатъка от претенцията за справедливо удовлетворение.

Изготвено на английски език и съобщено писмено на 30 септември 2004, в съответствие с член 77, алинеи 2 и 3 от Правилника на Съда.

Съборен НИЛСЕН
Секретар

Кристос РОЗАКИС
Председател